

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ

Απάντηση στις προκλήσεις - Θέσεις για τα μεγάλα μέτωπα μιας κυβερνητικής πολιτικής

III. Η πρόκληση των θεσμών και της συνταγματικής αναθεώρησης: Δημοκρατική συμμετοχή, κράτος δικαίου, ανθρώπινα δικαιώματα, κοινωνία των πολιτών

4. Αναθεώρηση των σχέσεων κράτους και Εκκλησίας

 Σχολιάστε το Εκτυπώστε το

Μέγεθος γραμματοσειράς:

Στην πρόταση αναθεώρησης του Συντάγματος που υπέβαλλε η κοινοβουλευτική ομάδα του ΠΑΣΟΚ στις αρχές του 1995 στη Βουλή του 1993 περιλαμβάνονταν και το άρθρο 3.

Η πρόταση αυτή προκάλεσε την έντονη αντίδραση της Εκκλησίας της Ελλάδας και προσωπικά του τότε Αρχιεπισκόπου Σεραφείμ, ενώ αμέσως δηλώθηκε η διαφωνία του κόμματος της Ν.Δ. που κατείχε τη θέση της αξιωματικής αντιπολίτευσης. Με δεδομένη συνεπώς την αδυναμία συγκέντρωσης της αναγκαίας αυξημένης πλειοψηφίας των 3/5 τουλάχιστον του όλου αριθμού των βουλευτών και προκειμένου να μη διαμορφωθεί ένα πολιτικό, αλλά και ιδεολογικό και ερμηνευτικό μέτωπο ανεξέλεγκτο από την τότε κοινοβουλευτική πλειοψηφία, το ΠΑΣΟΚ απέσυρε την πρόταση του, δήλωσε όμως ταυτόχρονα ότι η θρησκευτική ελευθερία κατοχυρώνεται απολύτως στο άρθρο 13 παρ. 1 Συντ. που ανήκει μάλιστα στον σκληρό πυρήνα των μη υποκείμενων σε αναθεώρηση διατάξεων κατά το άρθρο 110 παρ. 1.

Αργότερα, στη Βουλή του 1996, κατατέθηκαν προτάσεις 52 βουλευτών του ΠΑΣΟΚ και ενός της Νέας Δημοκρατίας για την αντικατάσταση του προοιμίου του Συντάγματος («εις το όνομα της Αγίας και Ομοουσίου και Αδιαίρετου Τριάδος») με την επίκληση του ονόματος του Ελληνικού λαού και την αντικατάσταση του θρησκευτικού τύπου του «όρκου» τόσο του Προέδρου της Δημοκρατίας κατά το άρθρο 33 παρ. 2, όσο και των βουλευτών κατά το άρθρο 59, από «όρκο» με την επίκληση του ονόματος του Ελληνικού λαού. Κατά την ψηφοφορία η πρόταση για αναθεώρηση των άρθρων 33 έλαβε 20 ψήφους και η πρόταση για αναθεώρηση του άρθρου 59, 23 ψήφους.

Σε καμία όμως περίπτωση η ύπαρξη και η μη αναθεώρηση του άρθρου 3 (όπως και των άρθρων 33 παρ. 2 και 59) δεν μπορεί να ερμηνευθεί, έτσι ώστε να οδηγήσει σε περιορισμό της θρησκευτικής ελευθερίας και ισότητας σε βάρος πολιτών, ομάδων ή οντοτήτων που δεν ανήκουν στην Ορθόδοξη Εκκλησία

Το ιστορικό και ρυθμιστικό περιεχόμενο του άρθρου 3

Ένα κρίσιμο ζήτημα που εκαλούντο να αντιμετωπίσουν ιστορικά τα Ελληνικά συντάγματα ήταν το εκκλησιαστικό καθεστώς που διαμορφώθηκε στο νεοελληνικό κράτος με την ανακήρυξη της αυτοκεφαλίας της Εκκλησίας της Ελλάδας αρχικά χωρίς την έγκριση του Οικουμενικού Πατριαρχείου, αλλά και μετά την αναγνώριση της αυτοκεφαλίας με τον πατριαρχικό και συνοδικό τόμο του 1850. Τέλος, δε μετά τον οριστικό διακανονισμό του εκκλησιαστικού καθεστώτος των λεγομένων Νέων Χωρών με συμφωνία μεταξύ του Ελληνικού κράτους και του Οικουμενικού Πατριαρχείου, που αποτυπώθηκε αφενός μεν σε πολιτειακό νόμο, αφετέρου δε στην πατριαρχική και συνοδική πράξη του 1928 που εξακολουθεί να μνημονεύεται στο ισχύον άρθρο 3 Συντ.

Όλα αυτά σημαίνουν ότι το άρθρο 3 που θεωρείται η κομβική διάταξη στο συνταγματικό σύστημα των σχέσεων Κράτους και Εκκλησίας ρυθμίζει, με βάση την ιστορική, αλλά και νομοτεχνική του διαμόρφωση, **τρία διαφορετικά ζητήματα**. Πρώτον, τη σχέση του κράτους με την ορθόδοξη εκκλησία, ως εκκλησία της επικρατούσας θρησκείας. Δεύτερον, τη σχέση του Ελληνικού Κράτους με το Οικουμενικό Πατριαρχείο το οποίο συνδέεται με όλα τα εκκλησιαστικά καθεστώτα που ισχύουν στην Ελλάδα. Και, τρίτον, τη σχέση της Εκκλησίας της Ελλάδας με το Οικουμενικό Πατριαρχείο, σχέση που για ιστορικούς κατά βάση λόγους τέλει υπό πολιτειακή και συνταγματική εγγύηση.

Ούτε το άρθρο 3 ούτε κάποια άλλη συνταγματική διάταξη επιβάλλει η Εκκλησία της Ελλάδας να είναι ν.π.δ.δ. Επίσης ούτε το άρθρο 3 ούτε κάποια άλλη συνταγματική διάταξη περιέχει ρύθμιση για την μισθοδοσία του κλήρου ή για την εκκλησιαστική περιουσία (πέραν του άρθρου 18 παρ. 8 που δεν αφορά την Εκκλησία της Ελλάδας, αλλά τα πρεσβυγενή πατριαρχία και την Ιερά Μονή του Σινά και βέβαια πέρα από το άρθρο 105 που αφορά μόνο την περιοχή του Αγίου Όρους). Τα ζητήματα συνεπώς αυτά ανήκαν και ανήκουν στην ύλη του κοινού νόμου και όχι του Συντάγματος.

Επτά διαφορετικά επίπεδα διακριτών ρόλων

Από όλο το πλέγμα των σχετικών συνταγματικών διατάξεων και τα ιστορικά και ερμηνευτικά συμφραζόμενα τους προκύπτει ότι είναι: (α) άλλο πράγμα οι σχέσεις Κράτους και Εκκλησίας της Ελλάδας, (β) άλλο πράγμα οι σχέσεις Κράτους και Οικουμενικού Πατριαρχείου, περιλαμβανομένων σε ορισμένα σημεία και των άλλων πρεσβυγενών πατριαρχείων και της Ιεράς Μονής του Σινά, αλλά και του Αγίου Όρους, (γ) άλλο πράγμα οι σχέσεις των ορθόδοξων εκκλησιών και πιο συγκεκριμένα του Οικουμενικού Πατριαρχείου και της Εκκλησίας της Ελλάδας μεταξύ τους, (δ) άλλο πράγμα οι σχέσεις κοινωνίας και εκκλησίας και γενικότερα κοινωνίας και θρησκευτικού φαινομένου, (ε) άλλο πράγμα οι σχέσεις θρησκευτικών κοινοτήτων ή παραγόντων με τα πολιτικά κόμματα, τα πολιτικά πρόσωπα και την πολιτική ζωή της χώρας, (στ) άλλο πράγμα οι σχέσεις κάθε ατόμου με το θρησκευτικό φαινόμενο συμπεριλαμβανομένου και του δικαιώματος των γονέων να προσδιορίζουν τη σχετική εκπαίδευση του παιδιού τους και τέλος, άλλο πράγμα όλα αυτά και (ζ) άλλο πράγμα η υπαγωγή κάθε ατομικής ή ομαδικής δραστηριότητας, συμπεριλαμβανομένης και αυτής των εκκλησιών καθώς και όλων των θρησκευτικών ή και μη ομολογιακών ενώσεων που συντελείται στην ελληνική επικράτεια, στην ελληνική έννομη τάξη και άρα στον έλεγχο των ελληνικών δικαστηρίων, όπως και στον έλεγχο διεθνών δικαιοδοτικών οργάνων.

Καταγράφονται συνεπώς τουλάχιστον επτά διαφορετικά επίπεδα στα οποία πρέπει να υπάρχουν **αποσαφηνισμένοι και διακριτοί ρόλοι**, με βάση τρεις σταθερές αρχές:

Πρώτη αρχή, η απαρέγκλιτη εφαρμογή της θρησκευτικής ελευθερίας και ισότητας (αριθ.13).

Δεύτερη αρχή, η ανάγκη σεβασμού της έννομης τάξης και η υπαγωγή πάντων σε δικαστικό έλεγχο (άρθρα 8, 20 και 87 επ.).

Τρίτη αρχή, η προφανής ανάγκη σεβασμού του ρόλου και του διεθνούς νομικού καθεστώτος του Οικουμενικού Πατριαρχείου, αλλά και των άλλων πρεσβυγενών Πατριαρχείων και της Ιεράς Μονής του Σινά, εφόσον έχουμε την αξίωση να υπάρξει ανάλογη στάση εκ μέρους άλλων κρατών και της διεθνούς κοινότητας συλλογικά.

Το πιθανό περιεχόμενο μιας μελλοντικής αναθεώρησης ως προς τις σχέσεις Κράτους και Εκκλησίας

Από τα επτά διαφορετικά πεδία σχέσεων και άρα διακριτών ρόλων, που σημειώσαμε, τα πέντε διέπονται από τις γενικές διατάξεις για τις σχέσεις κράτους και κοινωνίας των πολιτών (ατομικά δικαιώματα, δικαιώματα ομαδικής δράσης, δικαιώματα πνευματικής κίνησης και ελευθερίας), το δικαίωμα δικαστικής προστασίας και τη γενική υποχρέωση σεβασμού του Συντάγματος και της έννομης τάξης. Απομένουν συνεπώς δύο μόνον πεδία που πρέπει να αντιμετωπιστούν ειδικά:

- Το πρώτο αφορά τη στάση του Συντάγματος απέναντι στο Οικουμενικό Πατριαρχείο. Νομίζω ότι αυτή δεν πρέπει να μεταβληθεί, γιατί θα τροφοδοτήσει αμφισβητήσεις του διεθνούς καθεστώτος προστασίας και αναγνώρισης του Οικουμενικού Θρόνου.
- Το δεύτερο αφορά την αναγνώριση της Ορθόδοξης Εκκλησίας ως Εκκλησίας της «επικρατούσας» θρησκείας.

Μία συγκεκριμένη πρόταση

Νομίζω ότι η απλούστερη νομοτεχνική λύση που δίνει σαφή απάντηση στο πρόβλημα τόσο του σεβασμού της θρησκευτικής ελευθερίας και ισότητας όσο και της διασφάλισης των σαφώς διακριτών ρόλων κράτους και εκκλησίας, χωρίς περιττές αμφισβητήσεις σε σχέση με το

Οικουμενικό Πατριαρχείο, είναι η προσθήκη ερμηνευτικής δήλωσης υπό το άρθρο 3 με την οποία: Πρώτον, θα διευκρινίζεται ότι ως «επικρατούσα» θρησκεία εννοείται η θρησκεία της πλειοψηφίας του Ελληνικού λαού και όχι η επίσημη ή κρατική θρησκεία. Και, δεύτερον, ότι σε καμία περίπτωση η αναγνώριση του πραγματικού γεγονότος ότι η ορθόδοξη εκκλησία είναι η εκκλησία της θρησκείας της πλειοψηφίας του Ελληνικού λαού δεν μπορεί να θεμελιώσει ή να δικαιολογήσει αποκλίσεις από το άρθρο 13 και άρα περιορισμούς της θρησκευτικής ελευθερίας και ισότητας εις βάρος άλλων φυσικών ή νομικών προσώπων ή ενώσεων προσώπων και κυρίως δεν μπορεί να θεμελιώσει μέτρα θρησκευτικού χρωματισμού του κράτους. Είναι προφανές ότι, από την άλλη πλευρά, κάτι τέτοιο συνεπάγεται και επιβάλλει την αυστηρή πολιτική ουδετερότητα τόσο της Ορθόδοξης Εκκλησίας όσο και όλων των άλλων θρησκευτικών, αλλά και μη ομολογιακών οντοτήτων.

Πιστεύω ότι η λύση αυτή δίνει, με τον απλούστερο δυνατό τρόπο, πλήρη συνταγματική απάντηση και στο ζήτημα των σχέσεων κράτους και Εκκλησίας και στο ακόμη σοβαρότερο ζήτημα του πλήρους σεβασμού της θρησκευτικής ελευθερίας και ισότητας. Όλα τα άλλα μπορούν να είναι αντικείμενο και αρμοδιότητα του κοινού νομοθέτη, που πρέπει να εκκαθαρίσει και να εκσυγχρονίσει τη σχετική νομοθεσία.

Το κυριότερο όμως είναι ότι η λύση που προτείνω και η οποία αποτυπώνει την άποψη που κυριαρχεί στην θεωρία και τη νομολογία, δεν μπορεί να αντικρουστεί εύκολα από τη Νέα Δημοκρατία, οι ψήφοι της οποίας είναι απολύτως αναγκαίες, αν θέλουμε να μιλάμε για ανασθεώρηση και όχι απλώς για θεωρητικές ασκήσεις. Η κυβέρνηση δήλωσε ότι δεν «ανοίγει» ζήτημα ανασθεώρησης του άρθρου 3, αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι μπορεί να αρνηθεί τη ρητή αποδοχή μιας ερμηνείας που είναι η μόνη που εναρμονίζεται με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και τη διεθνή επιστημονική συζήτηση.

Τέλος, μια τέτοια λύση θα έπρεπε –για τους ίδιους λόγους– να γίνει εύκολα δεκτή από το Οικουμενικό Πατριαρχείο και την Εκκλησία της Ελλάδος, στο πλαίσιο ενός κοινωνικού διαλόγου που πρέπει να είναι πάντα ανοικτός και να διεξάγεται με καλοπιστία, αλλά και διορατικότητα και από την πλευρά της Εκκλησίας.

Σχόλια: